

FÓRUM ARCHIVÁROV

Slovenský národný archív a správna agenda

Od marca roku 1990 nás vo zvýšenej miere začala "kváriť" správna agenda. Mnohí predvídavejší, či lepšie informovaní občania si začali zháňať potrebné doklady už skôr, ako federálny parlament zákon o reštitúcii prijal. Po jeho zverejnení začal počet žiadostí prudko stúpať. V prvej vlne sa požiadavky týkali znárodnení podnikov, drobných živností a obchodov. Potrebné doklady sa vyhľadávali a s približne 75 % úspešnosťou i nachádzali najmä vo fondoch Povereníctva priemyslu a obchodu, Povereníctva spotrebného priemyslu, Povereníctva vnútra, Povereníctva stavebníctva. Táto vlna reštitučných požiadaviek zasiahla predovšetkým pracovníkov III. oddelenia SNA, teda oddelenia fondov z obdobia po roku 1945. Skutočnú pohromu znamenalo prijatie zákona o pôde v roku 1991. Žiadosti sa vzťahovali na potvrdenie prídelu pôdy v rámci I. a II. pozemkovej reformy, konfiškácie pôdy, dokladajúce revíziu I. pozemkovej reformy. O potvrdenie majetkových práv sa hlásili bývalé urbárske spoločnosti i ďalší. Po III. oddelení SNA prudko vzrástol počet žiadostí i v II. oddelení - oddelení fondov obdobia 1848 - 1945. Okruh požiadaviek dopĺňali vo zvýšenej miere požiadavky na potvrdenie národnosti, štátneho občianstva, väznenia v táboroch nútených prác, repatriácií a podobne. V súčasnej dobe prichádza do SNA denne 40 - 50 písomných žiadostí a rovnaký počet osobných návštev žiadateľov. V prvej fáze sú zaťažení predovšetkým podateľne

a študovne, ktorí poskytujú žiadateľom základné informácie, no potom sa všetko "prevalí" do jednotlivých oddelení. Informácie a upozornenia o prudkom a výraznom náraste správnej agendy v SMA, ktoré pracovníci oddelení adresovali vyšším archívnym orgánom sa dosiaľ končia iba konštatovaním stavu a neurčitým pokrčením pliec.

Nárast rozsahu správnej agendy totiž znamená, že teraz všetci pracovníci oddelení sa venujú jej vybavovaniu a nikto, alebo len malá časť z nich, si môže plniť povinnosti, ktoré vyplývajú z popisu i poslania práce odborného archívára, totiž spracúvaniu a sprístupňovaniu archívnych fondov. Vynára sa obava, že o niekoľko rokov sa zabudne na to, čo bolo teraz a niekto sa pýta, čo sme toľký čas robili ...

Pre lepšiu názornosť pripájame i malú štatistiku:

ŠTATISTICKÉ ODAJE ODDelenIA FONDov Po ROKU 1945

Počet pracovníkov III. oddelenia	14
Počet pracovníkov určených na správnu agendu	1
Počet pracovníkov vybavujúcich správnu agendu v súčasnosti	9
z toho so vzdelaním vysokoškolským	5
stredoškolským	4
Priemer plátov pracovníkov vybavujúcich správnu agendu	2 566.-
Najvyšší plat	3 800.- (ved. odd.)
Najnižší plat	2 000.- (absolvent FF UK)
Priemerná dĺžka praxe	11,5 roka
Počet žiadostí v roku	
1989	205
1990	305
1991	1 369
* 5. 3. 1992	523

STATISTICKE ODAJE ODELENIA FONDOV 1848 - 1945

<i>Celkový počet pracovníkov</i>	8
<i>Z toho vybavujúcich správnu agendu</i>	7
<i>Priemerný hrubý mesačný príjem týchto pracovníkov</i>	2 852.-
<i>Priemerný počet odpracovaných rokov</i>	18,5 roka
<i>Najvyšší hrubý mesačný príjem</i>	3 500.- (ved. odd.)
<i>Najnižší hrubý mesačný príjem</i>	2 400.-

<i>Počet žiadostí v roku 1989</i>	164
<i>1990</i>	605
<i>1991</i>	1 751
<i>k 5. 3. 1992</i>	913

Dr. Daniel Kuzmík
ved. II. odd. SNA

Dr. E. Vrabcová
ved. III. odd. SNA

ÚVAHY O SÚSTAVE ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV

V súvislosti s prípravou nového archívneho zákona ako aj s prácou na koncepcii slovenského archívnictva, vystupuje do popredia otázka štruktúry sústavy štátnych archívov na Slovensku. Aké archívy budeme mať, aké štátne archívy chceme mať? Domnievame sa, že dnešná sieť štátnych archívov už nevyhovuje. Vidí sa nám, že trojstupňová štruktúra štátnych archívov nemá opodstatnenie a množstvo 46 štátnych archívov na Slovensku je azda premrštené.

V najbližšej budúcnosti budú zaiste vznikaf okrem verejných archívov aj archívy súkromné. Takémuto vývinu nemôžeme zabrániť. Okrem štátnych archívov to budú i archívy samosprávy územnej a samosprávy záujmovej, ako aj rôzne iné archívy. Nezabúdajme aj na tú okolnosť, že do štátnych archívov nebudú pribúdať také množstvá písomných a iných dokumentov ako tomu bolo doposiaľ. Mienime budovať štátne archívy ako archívy historické. To znamená, že do štátnych archívov sa budú preberať iba archívne dokumenty. Živé - aktívne, či poloaktívne písomnosti ostanú v správe svojich pôvodcov (v ich spisovniach, spisovných strediskách, či medziarchívoch). Dnešné štátne archívy oblastné, okresné, vrátane Slovenského národného archívu i štátneho ústredného banského archívu, plnia okrem archívnej funkcie aj funkciu spisovne, starej spisovne a medziarchívu. Nový zákon o archívoch ako aj zákon o správe písomností (zákon o registratúrach) majú za cieľ odstrániť aj túto nenáležitosť v archívnictve.

Domnievame sa, že je vhodné uvažovať o zjednodušení sústavy štátnych archívov na Slovensku. Primárnou požiadavkou by malo byť zrovnoprávnenie všetkých štátnych archívov (ústredných, oblastných, okresných). Slovenský národný archív môže síce mať isté osobitné postavenie, vzhľadom na jeho úlohy, ktoré mu patria na úseku rozvoja archívnej vedy, metodiky i praxe. Ostatné štátne archívy môžeme azda pomenovať regionálnymi archívami. Prípadne ich pomenovať názvom regiónu. Bude azda vhodné zredukovať ich počet a prispôbiť novému územno-správne mu členeniu Slovenska. Počkajme si však na príslušný zákon. Počet regionálnych archívov by mal byť vyšší, ako je počet oblastných archívov, avšak nižší ako je počet okresných archívov. V sídelných mestách regiónov by mali mať sídlo novoutvorené regionálne archívy. Prípadné nadbytočné archívy okresné (oblastné) môžu sa stať pobočkami regionálnych archívov.

V súvislosti s prípadnou úpravou sústavy štátnych archívov treba pamätať na skutočnosť, aby pri organizovaní novej sústavy nedochádzalo ku škodám na archívnych fondoch a zbierkach, aby sa nenasušila ich skladba a nepoškodili archívne dokumenty. Taktiež treba dbať na to, aby sa neporušil existujúci archívny informačný systém (pomôcky) a minimalizovali sa i ďalšie prípadné škody. V každom prípade treba dbať najmä na využitie existujúcich budov, najmä novostavieb archívov a rekonštruovaných depozitárov. Reorganizáciu štruktúry štátnych archívov treba robiť uvážlivo tak, aby sa sústava archívov nemusela meniť pri každej zmene v územnosprávnom členení štátu.

Nadhodeny problém sústavy štátnych archívov na Slovensku predkladáme skutočne iba ako úvahu na zamyslenie. Predovšetkým je žiadúce, aby sa nad otázkou nielen zamysleli, ale zaujali aj svoje stanovisko pracovníci štátnych oblastných a štátnych okresných archívov, pretože sa to najviac ich dotýka. Nazdávame sa, že diskusia k tejto problematike môže prebiehať aj na stránkach Fóra archívárov.

Vedecký výskum v štátnych archívoch

(námety)

V zámeroch Slovenského národného archívu figuruje aj úloha koordinácie vedeckého výskumu v štátnych archívoch na Slovensku. Koordinácia spočíva na bedrách novoutvoreného oddelenia výskumu. Úlohu chápeme ako koordináciu vedeckých zámerov, ktoré sa z časti realizovali v ostatných rokoch, ako aj budúcich zámerov. V nedávnej minulosti pracovníci štátnych archívov sa podieľali na plnení vedeckých úloh, ktoré koordinoval Historický ústav SAV. Archivári participovali na príprave edícií dokumentov k novším a najnovším dejinám Slovenska. Aj keď išlo o rozsiahle zámery, ktoré narážali na zložitú organizáciu výskumnej práce, dosiahli sa slušné výsledky. Problémom bolo najmä vydávanie pramenných edícií. Prevažná väčšina hotových, resp. rozpracovaných diel ostala v podobe zväzkov rukopisov v "šuflíkoch" svojich autorov. Ďalším problémom bola asynchrónnosť edičných plánov. V jednom a tom istom časovom období sa pripravovali pramenné edície a monografické historické diela z toho istého časového úseku slovenských dejín. Riešenie tejto otázky bolo mimo dosahu archivárov.

Prípravu edícií archívnych dokumentov (výberových) dlhodobo organizuje Odbor archívnictva MV SR. V apríli 1991 odbor opäť navrhol, aby sa najalej pracovalo v štátnych archívoch na výberových edíciách archívnych dokumentov. Najmä tých, ktoré sú už rozpracované a majú nesporný význam pre slovenskú historiografiu. Ide o dve edície: Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku, 16.-18. storočie a Sociálne a národné hnutie na Slovensku, 1848-1918. Vedúcimi výskumných tímov boli určení dr. Marta Melníková (urbáre) a dr. Bohumír Kostický, CSc. (sociálne a národné hnutie). Odbor pripravil a zostavil aj zoznam pracovníkov štátnych archívov, ktorí sa môžu podieľať na edíciách. Vlastné usmerňovanie práce by patrilo oddeleniu výskumu v Slovenskom národnom archíve. Dr. B. Kostický vypracoval ešte 16. 4. 1991 analýzu a návrh ďalších úloh edície prameňov Sociálne a národné hnutie na Slovensku, 1848-1918.

Domnievame sa, že súčasťou koncepcie vedeckej práce v archívoch majú byť aj edície archívnych dokumentov. Ide teraz azda o to, aby sme zväžili, aké archívne dokumenty publikovať a najmä ako zabezpečiť ich vydanie. Posudzujeme teda, či pokračovať v navrhnutých a už i čiastočne rozpracovaných edíciách, alebo započat' pracovať na iných, nových a azda aktuálnejších pramenných edíciách.

Ďalšou závažnou úlohou, ktorá stojí pred nami je príprava a spracovanie archívneho odborného názvoslovía. Archívna terminológia patrí k základom archívnej teórie, metodiky i praxe. To je známa skutočnosť. Vieme o nej. Už

dávnejšie ju nastolil dr. M. Kušík, ktorý túto úlohu začal organizovať a sám aj na nej pracoval. Ziaľ, dosiaľ sa ju nepodarilo realizovať. Mazdávame sa, že na terminológii treba pracovať; čo najskôr zostaviť tím ochotných a schopných spolupracovníkov. Preto vyzývame archívárov, aby sa prihlásili priamo v Slovenskom národnom archíve u pisateľa týchto riadkov. Práce na vedeckých úlohách archívneho charakteru patria do plánu úloh príslušného archívu. Nie je potrebné sa obávať, že ide o prácu "navyš", resp. prácu neuzitočnú. Práve naopak! Každá veda si musí najprv vytvoriť svoje odborné názvoslovie. Kto nám ho vytvorí, ak nie my archívári z praxe?

Elo Rákoš

Kolko je nás vlastne ?

Revízná komisia SSA vykonala k 13. 3. 1992 revíziu hospodárenia Spoločnosti. V tejto súvislosti zároveň aj upresňovala členskú základňu SSA. Zistila nasledovné údaje.

Po ustanovení SSA v decembri 1989 podalo prihlášky do Spoločnosti 254 záujemcov. Zápisné a členské za rok 1990 zaplatilo 169 členov. Z týchto za rok 1991 nezaplatilo zatiaľ 48. Príslušné poplatky za rok 1991 zaplatilo do termínu kontroly 135 členov.

Zo sumarizácie vyplýva, že za roky 1990 a 1991 tvorí členskú základňu SSA 166 členov (aj keď niektorí z nich zatiaľ nevyrovnali svoj členský podiel za niektorý z dvoch rokov).

Zároveň by som si týmto dovoľil aj vyzvať tých členov, ktorí zatiaľ nezaplatili príslušný členský podiel za uplynulé obdobie, aby tak urobili. Ak by niekto mal pochybnosti, či za uvedené obdobie zaplatil, nech s dôverou požiada o informáciu tajomníka SSA, u ktorého sú k dispozícii menšie zoznamy spolu s bankovými výpismi.

Tak koľko nás vlastne je a koľko nás bude?

Jozef Hanus

Až na tretí pokus?

Federálne zhromaždenie prijalo dňa 12.12.1991. zákon č. 563/1991 Zb., o účtovníctve. Podľa § 31 odst. 1 citovaného zákona účtovné písomnosti a záznamy na technických nosičoch dát alebo mikrografické záznamy, ktoré tvoria väčšiu-menšiu časť registratúry každej organizácie, sa ukladajú v archívoch (!).

Pripomeňme si, že vládne nariadenie č. 153/1971 Zb., o informačnej sústave organizácií, v paragrafoch 39 a 40 na ukladanie a evidenciu písomností informačnej sústavy prevzalo termíny „účtovné archívy“ a „archívne knihy“. O tri resp. štyri roky na to prijali ČNR a SNR zákony o archívníctve. Z uvedených zákonov malo byť každému legislatívcovi zrejme, že právna úprava archívníctva nepozná žiadne „účtovné archívy“, a že teda v našom prípade ide o účtovné spisovne. „Archívna kniha“ je v príslušnom kontexte registratúrnou knihou.

Avšak nové vládne nariadenie č. 136/1989 Zb. túto skutočnosť nerešpektovalo a v paragrafoch 35 a 36 nariaďovalo všetkým organizáciám uschovávať písomnosti informačnej sústavy v podnikovom archíve!!

Dnes už máme nie vládne nariadenie o informačnej sústave organizácií, s vyhláškou Federálneho ministerstva financií o účtovníctve, ale zákon. Zákon o účtovníctve, ktorý o.i. ustanovuje úschovu jednej časti registratúr organizácií, účtovných písomností hodnoty „A“ (archív) aj hodnoty „S“ (skart) po dobu jedného až dvadsiatich rokov (podľa druhu účtovnej písomnosti) nie v spisovni, ako by to účtovným písomnostiam príslúchalo, ale v archíve!!! Zákon bližšie neurčuje, či to má byť vlastný archív organizácie, alebo, nebudaj, príslušný štátny archív.

Nový zákon SNR o archívoch ustanoví zriaďovateľom archívov povinnosť oznámiť zriadenie archívu príslušnému štátnemu orgánu. Môže sa ľahko stať, že tento orgán budú organizácie obťažovať oznámeniami, že splnili podmienky pre zriadenie archívu a že si teda zriaďujú účtovný „archív“.

Zostáva nám opäť už len čakať, že v budúcnosti, pri novelizácii zákona o účtovníctve, sa už do tretice podarí presadiť odbornú terminológiu. Účtovná časť registratúry organizácie sa neukladá v archíve, ale bežne v účtovnej spisovni organizácie.

Mgr. JOZEF ŠEREGL, Bratislava

čtvrtok 13. února 1992

**HOSPODÁŘSKÉ
NOVINY**

VALNÁ HROMADA ČESKEJ ARCHIVNEJ SPOLOČNOSTI

Na svoje valné zhromaždenie, zvolané na 19. marca t.r. do Modrej posluchárne Karlovej Univerzity, pozval výbor ČAS-u i zástupcov Spoločnosti slovenských archivárov.

Česká archivní společnost, ktorá ku dňu konania zhromaždenia mala 286 členov, rozvíja svoju činnosť na báze regionálnych pobočiek a tématických sekcií. Popri iných aktivitách, za najvýznamnejšie považujú stretnutie širokej obce archivárov v Rožňove pod Radhoštěm, na ktorom sa podieľajú i slovenskí archivári. Na záver roka sa pripravuje česko-saské archivné a historické sympóziu v Ústí nad Labem. Pozoruhodným subjektom v rámci ČAS-u je aktívne fungujúca študentská sekcia, ktorá zaiste prispeje k prehĺbeniu vzťahu profesionálneho budúcich archivárov, tak často zdesene prechádzajúcich po prvom dotyku s realitou archivného skladu. Pokladničná správa sa dotkla platenia členských príspevkov; snahou je väčšinu vybrať počas spoločných zhromaždení a tak znížiť rastúce náklady za bankové operácie. Dotkla sa i vydávania Archivního bulletinu, ktorý vychádza dvojtyždne a 4-krát ročne dostanú všetci členovia číslo tématicky orientované na otázky Spoločnosti. Významný bol i príspevok autorov pomôcky "První pomoc při navrácení majetku", t.j. rady pri vyhľadávaní archivného materiálu pri reštitúciách, ktorí venovali svoj honorár na konto Spoločnosti. Za Spoločnosť slovenských archivárov vystúpil F. Bokes, odovzdal pozdravy a informácie o aktuálnych problémoch slovenského archivníctva. Zoznámil zúčastnených o peripetiách pri prijímaní novely archivného zákona koncom roka 1991 a najmä o príprave nového zákona, ktorý mal byť pripravený v "šibeničnom" čase, no napriek tomu narážal na ťažko pochopiteľné úskalia, ktoré však boli úplne iného charakteru. Riaditeľ Archivnej správy MV ČR dr. Sládek, hovoril o zápase, ktorý vedie jeho úrad pri získavaní prostriedkov na mzdy archivárov, na nájomné za archivné priestory a na problémy súvisiace s výstavbou archivného centra v Prahe. O vzájomných vzťahoch medzi Správou a ČAS-om, resp. archivármi povedal, že je nevyhnutné navonok vystupovať jednotne, t.j. aby sa všetky sporné otázky vyriešili na archivárskej pôde a až po nájdení spoločného stanoviska sa prezentovali navonok. Nuž, malo by to tak byť vždy a všade. Českým archivárom treba želať, aby sa im to darilo i realizovať.

Z krátkej diskusie treba spomenúť poďakovanie vyslovené na adresu pracovníkov ŠOKA v B. Bystrici, ktorí veľmi ochotne zoznámili kolegov z Okresného archívu v Rakovníku s koncepciou a stavom výstavby novej archivnej budovy.

Záverečným bodom programu bola prednáška Ing. M. Ďuroviča, ktorý pomocou amerického videofilmu archivárov prístupným spôsobom zoznámil s "Metódami hromadného odkyslovania archiválií".

F. Bokes

Redakcia v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, E.Rákoš, F.Bokes, J.Hanus
O.Čukanová, R.Hanusková, M.Urbančok. Vychádza 10-krát ročne. Náklad 80 ks